

Яницька Олена Юрїївна, к.пед.н., професор кафедри психології, проректор з навчально-методичної роботи та гуманітарної освіти, **Іванюта Ольга Володимирівна**, к.псих.н., доцент кафедри психології, (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ НАВЧАННЯ ЗА ECTS

***Анотація.** В статті досліджено проблему інтенсифікації самостійної роботи студентів як одного із центральних напрямів перебудови навчання у закладах вищої освіти України. Проаналізовано наукові дослідження з питань впливу самопідготовки на особистісний і професійний розвиток молоді людини. Розкрито результати спостереження за самостійною роботою студентів різних напрямків підготовки. Обґрунтовано, що нині від молодого фахівця вимагається готовність до ініціативного, творчого прийняття професійних рішень.*

***Ключові слова:** самореалізація, пізнавальна позиція, самостійність, навчальна діяльність студента, самостійна робота, самопідготовка.*

Yanytska Olena Yuriiivna, Ph.D. in Pedagogic Sciences, Professor of Department of Psychology, Vice-Rector for Educational and Methodological Work and Humanitarian Education, **Ivaniuta Olha Volodymyrivna**, Ph.D. in Psychology Sciences, Associate Professor of Department of Psychology. (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne).

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FEATURES OF STUDENTS' INDEPENDENT WORK ORGANIZATION IN ECTS LEARNING CONDITIONS

Abstract.

***Introduction.** A paradigm shift in higher education in Ukraine is aimed at ensuring the personal self-realization of a future specialist in the educational space of a higher educational institution. High level of activity, creativity, initiative is an important condition for professional growth. The need to introduce a standardized individual work of students in various disciplines according to ECTS makes research one of the important tasks of modern psychological and pedagogical science and university practice. Optimal*

organization of students' individual work involves scientific substantiation of tasks and improving the implementation methodology.

Purpose. The purpose of the research is to substantiate the optimal organization of student's individual work in various disciplines during the semester and the usage of creative tasks that appeal to the student, refer to student's interests and preferences.

Methods: observations, questionnaires, conversations.

Results. After analyzing the time spent by students during five years, some generalizations on this issue have been made. On the basis of the data we have summarized the time spent by students on the main activities: compulsory classes – 26 hours per week, individual work – 18 hours. We found that students of the Faculty of Philology spend 3.5 hours on their self-education every day, students of the Faculty of Pedagogy – 4 hours, students of the Faculty of Health, Physical Education and Sports – 3 hours.

Conclusions. In conditions of the implementation of a new paradigm of education, individual work of the student, initiative and creativity are the basis for the preparation of a competitive specialist;

– ability of a student to organize their own educational activity does not always correspond to the needs of today;

– readiness of the student to self-fulfillment in educational activity depends to a large extent on the teacher's support;

– student's individual work should not be reduced to the fulfillment of tasks. Creative activity begins in class, when the student does not only make notes of the lecture, but also interacts with the teacher at the «subject-subject level».

Key words: self-realization, cognitive position, independence, student's educational activity, independent work, self-training.

Зміна парадигми вищої освіти в Україні зорієнтована на забезпечення особистісної самореалізації майбутнього фахівця в освітньому просторі закладу вищої освіти. Його високий рівень активності, творчості, ініціативності – важлива умова професійного зростання. Необхідність впровадження нормованої самостійної роботи студентів з різних навчальних дисциплін в умовах ECTS робить дослідження одним із важливих завдань сучасної психолого-педагогічної науки та вузівської практики. Адже, оптимальна організація позааудиторної роботи студентів передбачає науково обґрунтування самостійних завдань, а також вдосконалення методики їх виконання.

У вітчизняній психолого-педагогічній науці дослідження організації самостійної роботи студентів представлено як: один із шляхів оволодіння професійними компетентностями (А. А. Орлов [1]); спосіб розвитку пізнавальної позиції та пізнавальної стратегії (О. В. Чукаєв [2]); стратегія регулювання та інтегрування обсягу самостійної роботи із усіх дисциплін

(О. В. Неценко, В. Д. Стойков); аналіз складності та обсягу самостійних завдань (Н. Н. Водомеров [3]); спроба обґрунтувати вільний час для творчого зростання студента (Ю. Леонавічус); дослідження розвитку суб'єктності студентів в умовах вищої школи (Ісаєв Е. І. [4]).

Самостійна робота студента в умовах ECTS є основним засобом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Вона включає: опрацювання навчального матеріалу, підготовку до навчальних занять, виконання індивідуальних завдань, підготовку атестаційної роботи, науково-дослідну роботу тощо. Навчальний час, відведений на самостійну роботу студента денної форми навчання, регламентується робочим навчальним планом і складає, як правило, від 1/3 до 2/3 від загального обсягу навчального часу, відведеного на вивчення конкретної дисципліни. Зміст самостійної роботи студента із конкретної теми визначається робочою програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками науково-педагогічного працівника.

Метою нашої статті є обґрунтування оптимальної організації самостійної роботи студента із різних навчальних дисциплін протягом семестру, а також використання творчих завдань, які, імпонують студенту, відповідають його інтересам та уподобанням.

Для досягнення мети вирішуються такі завдання: дослідити використання студентами різних курсів та спеціальностей додаткової літератури; вплив самостійної роботи на якість знань студентів; стимули для використання різних форм самостійної роботи; встановити час, який фактично витрачається студентами на виконання самостійної роботи

До **раціонально організованої** самостійної роботи відноситься не лише вимога навчити студента оволодіти знаннями через освітній процес, але й сформувані вміння самостійно здобувати знання після закінчення вузу, розвинути його суб'єктність та пізнавальну позицію [2]. Тому у психологічній та педагогічній літературі не раз наголошувалося на тому, що самостійну роботу студента не можна пускати на самовплив, вона повинна організовуватися і належним чином контролюватися.

Оптимальна організація самостійної роботи передбачає науково обґрунтоване формування обсягу самостійних занять. Однак, на практиці часто відсутня координація обсягу обов'язкових робіт студентів у межах структурних підрозділів університету, порушується система планування практичних та семінарських занять, що призводить до перенавантаження студентів в окремі дні та тижні. Встановити оптимальний обсяг самостійної роботи не так і легко: важко визначити складність та обсяг завдань та відрегулювати його за всіма дисциплінами семестру.

Практика свідчить, що окрім обов'язкового обсягу робіт – частина найкращих студентів займається додатково: виконує дослідження, вивчає іноземні мови, відвідує різноманітні курси, читає додаткову літературу.

Згідно наших спостережень, більше половини студентів старших курсів (третьої–четвертої курси) працюють із додатковою літературою зі спеціальності. Все ж ставлення до цього типу активності у студентів різних факультетів різниться (рис. 1).

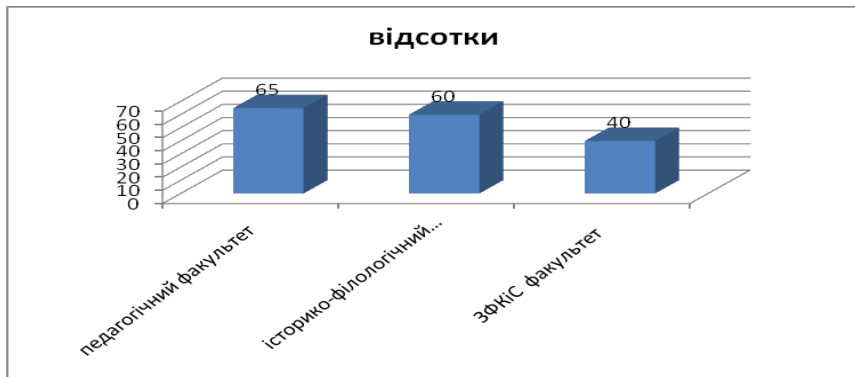

Рис. 1. Відсоток студентів, які зорієнтовані на використання додаткової літератури при вивченні навчальних дисциплін

Як свідчать дані наведені на рис 1 пошук інформації у наукових джерелах, які не входять до обов'язкових переліків, не є нормою для усього студентства. Це засвідчує необхідність стимулювання їх самостійності та ініціативності. Розвиток цих якостей допоможе молодій людині не лише успішно засвоювати матеріал, а й стати у майбутньому творчим фахівцем, який здатний відповідати запитам сьогодення.

Формуюча сторона самостійної роботи, на жаль, мало враховується на практиці. Тому ми проаналізували цей процес упродовж одного семестру навчання студентів у закладі вищої освіти. Разом із кураторами академічних груп нами було проведено вивчення самостійної роботи студентів. Спостереження передбачало вивчення самостійної підготовки до занять та роботу студентів в аудиторному режимі. За результатами спостереження було встановлено, що більшість студентів (58,8 %) сумлінно ставляться до навчання (рис. 2).

Наведені дані дають підстави констатувати, що їх самостійна робота систематична і творча. Третина респондентів (29,4 %) була віднесена нами до підгрупи «готуються до занять епізодично».

Ставлення до навчання чітко позначилося на якісних характеристиках навчальної діяльності студентів. Зокрема студенти першої підгрупи навчилися вільно висловлювати думки, проявляти креативність у вирішенні завдань. У них сформувався стійкий інтерес до занять.

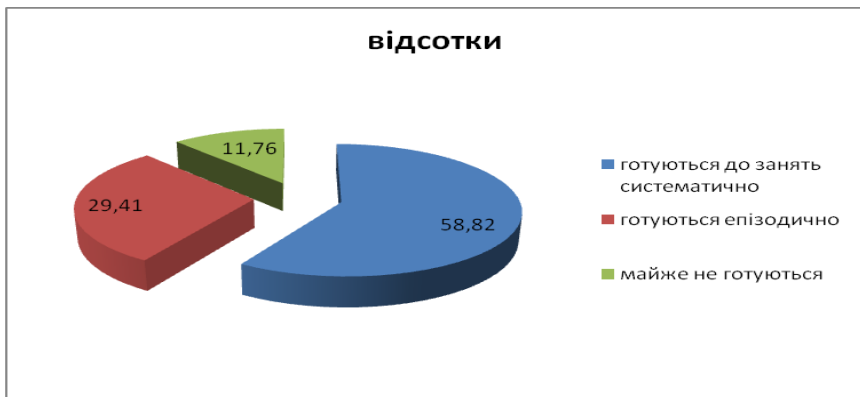

Рис. 2. Показники, які характеризують ставленням студентів до навчання та самостійної підготовки

У підгрупі респондентів, які епізодично готувалися до занять, простежувалася схильність відтворювати на практичних і семінарських заняттях лише матеріали лекційних занять. Їх ставлення до навчання у цілому можна охарактеризувати як нейтральне. Таким чином, проведені спостереження підтвердили, що якість самостійної роботи та її систематичність позначається на рівні засвоєння знань та інтересі до навчальних предметів. Самостійна робота виховує у студентів уміння мислити, креативно сприймати інформацію. З іншого боку – інтерес до предмету полегшує його засвоєння. Саме такий взаємозв'язок стимулює у подальшому самостійну роботу студентів, що перетворює її в потребу.

Досвід дає можливість зробити рекомендації викладачам. Основний стимул для самостійної роботи створюється під час лекції шляхом постановки проблеми. Саме проблематична лекція спонукає студентів до необхідності працювати самостійно. Вона не підміняє самостійну роботу студента, а спрямовує її та стимулює. Проведені спостереження засвідчили, що 70 % студентів других-четвертих курсів педагогічного факультету, де проводилося дослідження, віддавали перевагу завданням творчого характеру (підготовці презентацій, розв'язанню психолого-педагогічних задач, підготовці до дискусій).

Як відомо, офіційний робочий день студента, який складається з обов'язкових занять складає шість годин. Розподіл часу студента – це одна із проблем психології і педагогіки вищої школи.

Аналіз бюджету часу студентів у тривалій часовій перспективі (протягом п'яти років) дозволив нам зробити певні узагальнення з цього питання. На основі отриманих даних ми узагальнили час, який витрачають

студенти на основні види діяльності: обов'язкові заняття – 26 годин на тиждень, самостійної роботи – 18 годин. Нами було встановлено, що студенти-філологи щоденно витрачають на самоосвіту 3,5 години, студенти педагогічного факультету – 4 години, студенти факультету здоров'я, фізичної культури і спорту – 3 години.

Однак впродовж семестру цей час використовувався студентами нерівномірно. Так, з лекційними матеріалами регулярно працювало 80 % першокурсників, 75 % – студентів другого курсу, 70 % – студентів третього курсу. Кількість таких студентів четвертого курсу склала 53 %. Регулярно до практичних занять готувалося 80 % першокурсників, 70 % студентів другого курсу і 65, 60 % відповідно студентів третього та четвертого курсу.

Тривалість самостійної роботи студентів змінювалася впродовж семестру: на початку вона була помірною, коли починалися практичні заняття – по 3 години на день, у кінці семестру та під час заліків воно становила 3, 5–4 години.

Виникає питання: як розподілити ці 3–4 години самостійної роботи на предмети, які вивчаються впродовж семестру. Враховуючи результати опитування студентів впродовж декількох років, варто відзначити, що на дисципліні циклу загальної підготовки студенти витрачають 2 години на день, на дисципліні циклу професійної підготовки – 3–4 години.

Отже, проаналізувавши ставлення студентів до навчання, їх уміння розподіляти час та здійснювати самостійну підготовку до навчальних занять, можемо зробити такі висновки:

- в умовах реалізації нової парадигми освіти, самостійна робота, студента, його ініціативність та творчість виступають наріжним каменем у підготовці конкурентоспроможного фахівця;

- здатність студента до організації власної навчальної активності не завжди відповідає вимогам сьогодення;

- готовність студента до самореалізацію у навчальній діяльності значною мірою залежить від вдалого педагогічного супроводу цього процесу зі сторони викладачів;

- самостійну роботу студента з вивчення навчального матеріалу не варто зводити лише для виконання завдань нормативного характеру. Творча активність та самостійність починається вже в аудиторії, коли студент не просто занотовує тексти лекцій, а й взаємодіє із викладачем на «суб'єкт-суб'єктному рівні».

Проведені спостереження засвідчують, що рівень самостійності студентів у навчальній діяльності значною мірою пов'язаний з їхніми пізнавальними інтересами та професійною мотивацією. Значну роль у навчальній діяльності старшокурсників відіграє пошукова діяльність, розв'язання завдань творчого характеру, оскільки вони забезпечують особистісну самореалізацію. Тому студенти старших курсів більше цікавляться дослідницькою діяльністю, їм

до впадоби завдання творчого характеру. Важливу роль у розвитку самостійності та особистісної відповідальності студентів у навчальній діяльності відіграє принцип системності.

Список використаних літературних джерел

1. Орлова А. А. Развитие субъектности студента как основа проектирования самостоятельной работы. *Проектирование и организация самостоятельной работы студентов в контексте компетентностного подхода: Межвуз. сб. науч. трудов.* Вып. 1. Под ред. А. А. Орлова. Москва: Директ-Медиа, 2014. С. 122–135.
2. Чукаев О. В. Познавательная позиция и познавательные стратегии студентов в самостоятельной работе как основа развития профессиональной компетентности будущих учителей. *Проектирование и организация самостоятельной работы студентов в контексте компетентностного подхода. Межвуз. сб. науч. трудов.* Вып. 1. Под ред. А. А. Орлова. Москва: Директ-Медиа, 2014. С. 190–212.
3. Водомеров Н. Н. Свободное время студента. Эффективность подготовки специалиста: сб. научных трудов. Киев: Высшая школа, 1997. 272. с.
4. Исаев Е. И., Исаева Н. Е. Психология развития субъектности студентов в образовательном процессе высшей школы в контексте компетентностного подхода. *Проектирование и организация самостоятельной работы студентов в контексте компетентностного подхода. Межвуз. сб. науч. трудов.* Вып. 1. Под ред. А. А. Орлова. Москва: Директ-Медиа, 2014. С. 90–121.

References

1. Orlova A. A. (2014). Razvitiye subyektnosti studenta kak osnova proyektirovaniya samostoyatelnoy raboty. *Proyektirovaniye i organizatsiya samostoyatelnoy raboty studentov v kontekste kompetentnostnogo podkhoda: Mezhvuz. sb. nauch. Trudov (Design and organization of independent work of students in the context of the competence-based approach: Interuniversity collection of scientific papers).* Moskva: Direkt-Media, 1, 122–135 (In Russian).
2. Chukayev O. V. (2014). Poznavatel'naya pozitsiya i poznavatelnyye strategii studentov v samostoyatelnoy rabote kak osnova razvitiya professionalnoy kompetentnosti budushchikh uchiteley. *Proyektirovaniye i organizatsiya samostoyatelnoy raboty studentov v kontekste kompetentnostnogo podkhoda: Mezhvuz. sb. nauch. Trudov (Design and organization of independent work of students in the context of the competence-based approach: Interuniversity collection of scientific papers).* Moskva: Direkt-Media, 1, 190–212 (In Russian).
3. Vodomerov N. N. (1997). Svobodnoye vremya studenta. Effektivnost podgotovki spetsialista: sb. nauchnykh trudov. Kiev: Visshaya shkola (In Russian).
4. Isayev E. I., Isayeva N. E. (2014). Psikhologiya razvitiya subyektnosti studentov v obrazovatel'nom protsesse vysshey shkoly v kontekste kompetentnostnogo podkhoda. *Proyektirovaniye i organizatsiya samostoyatelnoy raboty studentov v kontekste kompetentnostnogo podkhoda: Mezhvuz. sb. nauch. Trudov (Design and organization of independent work of students in the context of the competence-based approach: Interuniversity collection of scientific papers).* Moskva: Direkt-Media, 1, 90–121 (In Russian).

Рецензент: д.пед.н., професор Красовська О. О.